

ODPRTI PODATKI KOT ORODJE ZA KREPITEV DRUŽBENE ODGOVORNOSTI PODJETIJ

STAŠA BLATNIK, MIRJANA KLJAJIĆ BORŠTNAR,
ANDREJA PUCIHAR

Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede, Kranj, Slovenija
stasa.blatnik1@um.si, mirjana.kljajic@um.si, andreja.pucihar@um.si

V zadnjih dveh desetletjih, odkar se je začel razvijati koncept odprtih podatkov, so ti postali ključnega pomena za družbo, saj omogočajo boljši vpogled v delovanje organizacij. Podatki, ki jih objavljajo organizacije javnega sektorja, omogočajo nadzor nad porabo javnih sredstev in sodelovanje javnosti v državotvornih procesih. Izkazuje pa se, da odpiranje podatkov predstavlja pomembno priložnost tudi za organizacije zasebnega sektorja. Z odpiranjem podatkov in vključevanjem javnosti organizacije izkazujejo svojo zavezanost družbeni odgovornosti in trajnostnemu poslovanju. Hkrati pa si s tem pristopom ustvarjajo možnosti za vzpostavljanje novih partnerstev in s tem nove poslovne priložnosti. V raziskavi bomo pregledali obstoječo literaturo na področju organizacijske družbene odgovornosti in kako jo organizacije lahko dosežajo preko objavljanja odprtih podatkov. Pri tem se bomo osredotočili na izzive, s katerimi se podjetja soočajo pri odpiranju poslovnih podatkov javnosti, in priložnosti, ki se pri tem pojavljajo.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fov.3.2025.6](https://doi.org/10.18690/um.fov.3.2025.6)

ISBN
978-961-286-979-3

Ključne besede:
odprti podatki,
družbena odgovornost,
preglednost poslovanja,
vključenost javnosti,
trajnostni cilji

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fov.3.2025.6](https://doi.org/10.18690/um.fov.3.2025.6)

ISBN
978-961-286-979-3

Keywords:
open data,
corporate social
responsibility,
transparency,
public engagement,
sustainable goals

OPEN DATA AS A TOOL FOR ENHANCING CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY

STAŠA BLATNIK, MIRJANA KLJAJIĆ BORŠTNAR,
ANDREJA PUCIHAR

University of Maribor, Faculty of Organizational Sciences, Kranj, Slovenia
stasa.blatnik1@um.si, mirjana.kljajic@um.si, andreja.pucihar@um.si

Over the past two decades, since the emergence of the open data concept, its importance for society has grown, providing greater transparency into organizational operations. Data published by public sector organizations enables public participation in governance processes as well as an oversight of public funding. Additionally, it has become evident that open data represents a significant opportunity for private sector organizations as well. By opening its data to engage the public, organizations demonstrate their commitment to corporate social responsibility and sustainable business practices. At the same time, this approach creates opportunities for establishing new partnerships and, consequently, new business opportunities. In this study, we will review the existing literature on corporate social responsibility and how organizations can achieve it through the publication of open data. We will focus on the challenges companies face when opening business data to the public and the opportunities that arise from doing so.

University of Maribor Press

1 Uvod

Organizacije v današnjem svetu vse bolj delujejo pod budnim očesom javnosti. Potrošniki, državljani, zaposleni, talenti in poslovni partnerji vse pogostejše zahtevajo konkretne informacije, ki temeljijo na dejstvih, s katerimi preverjajo delovanje organizacije v skladu z družbeno odgovornimi načeli. Preglednost poslovanja, ki je opredeljena kot prostovoljno zagotavljanje informacij o dejanjih, izdelkih in storitvah organizacije na dostopen in objektiven način, je ključna za presojo družbene odgovornosti organizacije (Liu idr., 2023). Empirične raziskave potrjujejo, da preglednost poslovanja in razkrivanje trajnostnih praks pozitivno vplivajo na finančno uspešnost organizacije (Longoni & Cagliano, 2018).

Organizacije lahko dosežejo večjo preglednost poslovanja z objavo podatkov v obliki odprtih podatkov. Odprti podatki morajo biti na voljo v strojno berljivih formatih in pod licencami, ki omogočajo ponovno uporabo (European Commission, 2019). Kljub temu da je namen objave podatkov njihova uporaba, se pogosto izkazuje, da brez ustreznega upoštevanja vidika uporabnikov podatki niso uporabljeni (Janssen idr., 2012). Objava podatkov na portalih, ki poleg same objave podatkov ponuja tudi orodja za analizo in vizualizacijo, omogoča dejansko uporabo podatkov (Jamieson idr., 2019; Zuiderwijk idr., 2014), s čimer se povečuje tudi preglednost poslovanja. Na ta način organizacija izkazuje družbeno odgovorno delovanje in si lahko poveča koristi, ki izhajajo iz povečanja preglednosti poslovanja. Konkretno se te prednosti izkazujejo na tri načine: 1) prispevajo k notranjim izboljšavam, 2) spodbujajo inovacije in 3) povečujejo prepoznavnost organizacije pri zunanjih deležnikih (Enders idr., 2022).

Kljub dokazanim prednostim, ki ga predstavlja družbeno odgovorno in pregledno poslovanje, in zmožnostim, ki jih za doseganje tega namena predstavlja odpiranje podatkov, v literaturi nismo zasledili celovite obravnave teh vidikov s smernicami za implementacijo praks odprtih podatkov z namenom izkazovanja organizacijske družbene odgovornosti.

V raziskavi bomo pregledali obstoječo literaturo na področju objavljanja odprtih podatkov in organizacijske družbene odgovornosti. Na podlagi tega bomo predstavili, kako lahko organizacije z implementacijo načel odprtih podatkov

povečajo preglednost poslovanja kot vodilnega načela za povečanje organizacijske družbene odgovornosti.

2 Metodologija

V okviru raziskave bomo izvedli sistematični pregled literature na področjih objavljanja odprtih podatkov v organizacijah ter družbene odgovornosti organizacij. Cilj raziskave je identificirati izzive, s katerimi se organizacije soočajo pri objavi odprtih podatkov, ter prepoznati priložnosti, ki jih lahko pridobijo s povečanjem preglednosti poslovanja preko objave odprtih podatkov. Za ta namen smo oblikovali raziskovalno vprašanje:

RV: Kako lahko objava odprtih podatkov prispeva k povečanju preglednosti poslovanja in s tem k izkazovanju družbene odgovornosti organizacij?

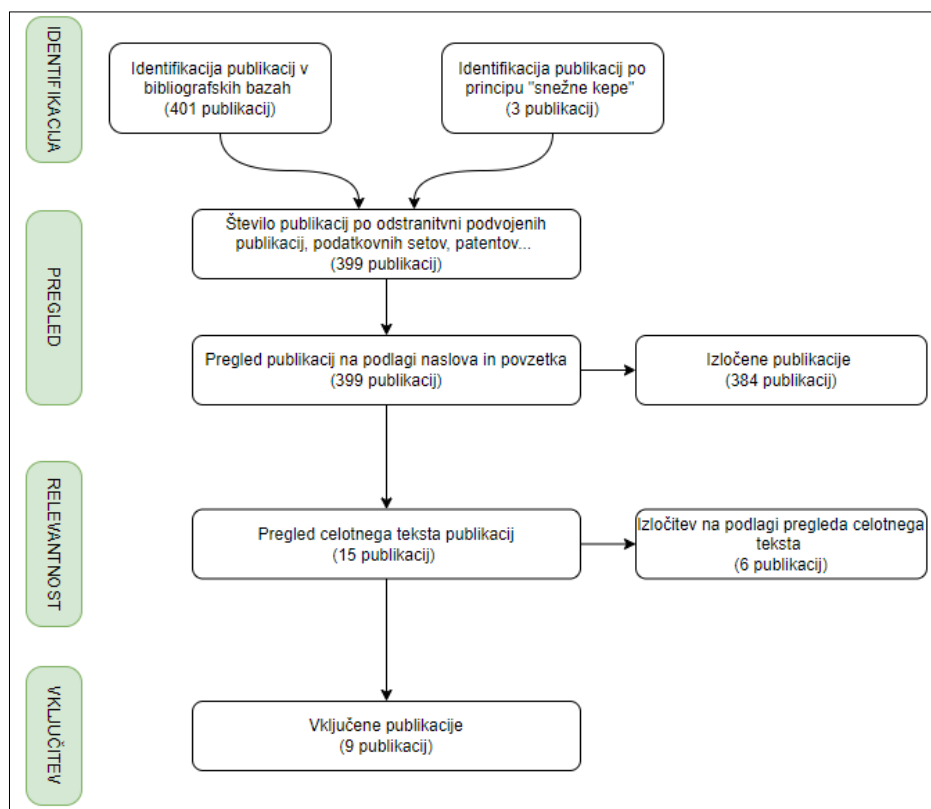
Sistematični pregled smo izvedli po digitalnih bibliografskih bazah Scopus in Web of Science z uporabo naslednjih ključnih besed in njihovih smiselnih kombinacij:

- odprti podatki (angl. Open data),
- družbena odgovornost (angl. Social responsibility),
- družbena odgovornost organizacij (angl. Corporate social responsibility),
- preglednost poslovanja (angl. Transparency),
- vključenost javnosti (angl. Public engagement),
- trajnostni cilji (angl. Sustainable development goals).

Na ta način smo pridobili 401 publikacijo in po uvodni izločitvi neustreznih rezultatov sledili še principu »snežne kepe« ter identificirali dodatne tri publikacije. Ustreznost publikacij smo ocenili glede na izključitvene kriterije, ki so bili:

- jezik publikacije ni slovenščina ali angleščina;
- raziskava se ne osredotoča na povezavo odprtih podatkov in preglednost;
- raziskava se osredotoča na druge ključne besede, ne na odprte podatke ali družbeno odgovornost;
- raziskava ni starejša od pet let.

Proces izbora je pokazan na sliki 1:

Slika 1: Proces izbora publikacij

Skupno smo identificirali 10 publikacij, ki smo jih vključili v raziskavo.

3 Rezultati

3.1 Opredelitev pojmov

Odprti podatki so podatki, ki jih lahko prosto uporablja, ponovno uporablja in razširja vsakdo za kakršen koli namen brez omejitev, razen navedbe avtorstva in vira. Da so podatki odprti, morajo biti na voljo v strojno berljivi obliki, v formatu, ki ne zahteva licenčne programske opreme za uporabo, in pod odprto licenco (OPSI, 2016).

Podatki v organizaciji predstavljajo strateško sredstvo za doseganje poslovnih ciljev. Objavljanje podatkov organizacij zasebnega sektorja z namenom doseganja družbenih koristi predstavlja paradoks, saj s tem organizacije delijo sredstvo, ki ga sicer ustvarjajo za svoje delovanje. S tem se izpostavijo različnim tveganjem, vključno z izgubo konkurenčne prednosti. Ta pojav je v literaturi večkrat raziskan in se pojavlja pod različnimi nazivi. Avtorji Susha in drugi (2019) so predlagali izraz »podatkovno vodeno družbeno partnerstvo« (angl. Data driven social partnership), uveljavil se je tudi izraz »podatkovna dobrodelnost« (angl. Data philanthropy) (Bixler idr., 2018; George idr., 2023), o kateri govorimo, kadar:

- je organizacija, ki deli podatke, pridobitne narave,
- so objavljeni podatki v obliki, da za njihovo uporabo ne potrebujemo licenčne programske opreme, in
- so rezultati in spoznanja iz podatkov uporabljeni za javno dobro.

V okviru raziskave smo pregledali literaturo, ki obravnava izzive objavljanja podatkov za namen družbeno odgovornega delovanja organizacij, ne glede na uporabljeno terminologijo.

Preglednost poslovanja je opredeljena kot jasnost odnosov organizacije z notranjimi in zunanjimi javnostmi, ki temelji na preglednosti finančnega, zakonodajnega, organizacijskega, družbenega in protikorupcijskega delovanja. Odprtost informacij o poslovanju, izvajanju dejavnosti, uvajanju inovacij in družbenih dejavnostih predstavlja kriterij za ocenjevanje kulture upravljanja organizacije. Ta kriterij določa investicijsko privlačnost organizacije ter prispeva k povečevanju njene tržne vrednosti. Povezava med stopnjo preglednosti, finančnimi rezultati in donosnostjo poslovanja dokazano potrjuje prednosti preglednega izvajanja poslovnih aktivnosti. Odprtost informacij tako ustvarja pogoje za krepitev konkurenčnega položaja organizacije na trgu (Krasnokutska idr., 2019).

Družbena odgovornost organizacij se v najširšem smislu nanaša na koncept, po katerem bi morale organizacije preseči zgolj zakonske zahteve ter pri svojih strateških in operativnih odločitvah upoštevati tudi širši vpliv svojega delovanja v družbi. Čeprav se izraz družbena odgovornost v različnih oblikah pojavlja že več desetletij, pa še vedno ne obstaja enotna in splošno sprejeta opredelitev, ki bi natančno določala zahteve družbeno odgovornega ravnanja in ključne principe, ki bi

jih organizacije morale upoštevati pri doseganju teh ciljev (Gkatziaki idr., 2017; Van Der Merwe & Al Achkar, 2022).

Objavljanje odprtih podatkov za povečanje preglednosti poslovanja predstavlja ključen kazalnik zavezanosti organizacije k doseganju zastavljenih ciljev. Pri tem je javnost še posebej pozorna na cilje, povezane z družbeno odgovornim delovanjem.

3.2 Smernice

Objavljanje podatkov za podjetja predstavlja precejšen izziv. Za namen zagotavljanja uporabnosti podatkov, ki jih organizacije objavljajo, je (Open Government Working Group, 2007) objavila osem smernic za objavo odprtih podatkov. Objavljeni podatki morajo biti:

- celoviti – podatki, ki so objavljeni, morajo biti na voljo za uporabo brez omejitev zasebnosti, varnosti ali pravic,
- izvirni – na voljo morajo biti podatki, pridobljeni od vira podatkov,
- pravočasni – podatki so objavljeni dovolj hitro, da ne izgubljajo vrednosti,
- dostopni – na voljo morajo biti najširšemu možnemu krogu uporabnikov za vse namene,
- strojno berljivi – podatki morajo biti v obliki, ki omogoča strojno obdelavo,
- vključujoči – podatki morajo biti na voljo vsem, brez zahtev po registraciji,
- dostopni brez licenčne programske opreme – morajo omogočati uporabo z odprtokodnimi programi,
- na voljo pod brezplačnimi licencami.

Ključna načela upravljanja preglednosti poslovanja za doseganje konkurenčne prednosti (Liu idr., 2023) so:

- Reden nadzor in spremljanje uporabniškega vidika preglednosti poslovanja: merjenje preglednosti z vidika uporabnikov, kot ključnih deležnikov organizacije, mora biti med prednostnimi aktivnostmi podjetja. Takšno merjenje omogoča neprekinjeno spremljanje zaznavanja in s tem hitro prepoznavo morebitnih odstopanj. Zagotavlja tudi vpogled v dojemanje

- uporabnikov, ali opažajo prizadevanja na področju preglednosti. Poleg tega pa je merjenje z uporabo meritvenih lestvic tudi relativno preprosto.
- Uvedba ukrepov za utrjevanje preglednosti poslovanja skupaj z družbeno odgovornimi dejavnostmi: preglednost poslovanja je lastnost, ki odraža temeljne vrednote organizacije. Spodbujanje višje stopnje preglednosti zahteva spremembe v organizacijski kulturi, kar je dolgotrajen proces. Za organizacije, ki želijo, da jih javnost sprejema kot družbeno odgovorne, je priporočljivo, da najprej povišajo stopnjo preglednosti, šele nato pa se osredotočijo na izvajanje družbeno odgovornih aktivnosti. Družbeno odgovorni projekti, ki so skladni s pričakovanji uporabnikov, imajo potencial, da organizacije z njimi prispevajo k splošni družbeni koristi, hkrati pa izboljšajo poslovne rezultate.
 - Posvečanje pozornosti vrstam informacij, ki jih dajejo na razpolago: poslovne skrivnosti in ključni podatki, ki prispevajo h konkurenčni prednosti organizacije, niso del pobud za preglednost. Z vidika preglednosti poslovanja so javnosti pomembni različni podatki in informacije, ki pa niso vedno pozitivne. Raziskava (Heinberg idr., 2021) kaže, da pozitivne in nevtralne informacije koristijo ugledu podjetja, medtem ko negativne informacije nimajo negativnega vpliva na organizacije, ki preglednost poslovanja dolgoročno vključujejo v kulturo in način delovanja. Po drugi strani pa lahko negativne informacije negativno vplivajo na ugled organizacij, ki ne poslujejo pregledno.
 - Prilagoditev praks preglednosti glede na stopnjo vključenosti uporabnikov: vključenost uporabnikov odraža pomen, ki ga uporabnik pripisuje produktu organizacije, to pa vpliva na pomembnost preglednosti v organizaciji. Različne stopnje vključenosti sprožijo različne kognitivne procese in s tem privedejo do različnih odločitev uporabnikov. Pri visoki stopnji vključenosti, kot na primer pri nakupu avtomobila, ki zahteva kompleksne odločitvene procese, se visoka stopnja preglednosti organizacij izkaže za koristno. Pri srednji stopnji vključenosti, kot je na primer nakup elektronskih naprav, kjer so odločitve manj zapletene, organizacija lahko veliko pridobi s preglednim poslovanjem, pri čemer ni pomembno, da jo uporabniki zaznavajo kot družbeno odgovorno. V primerih nizke vključenosti, kot na primer pri nakupih pijač in so uporabniki

preobremenjeni z informacijami, pa lahko dodatni podatki o preglednem poslovanju celo negativno vplivajo na zaznavanje organizacije.

Za organizacije, ki se zavezujejo k družbeno odgovornemu delovanju, je mednarodna organizacija za standardizacijo predlagala standard ISO 26000:2010 (ISO, 2010), ki podaja smernice za ravnanje. Ta standard podaja smernice, ne pa zahtev, zato organizacije z upoštevanjem tega standarda ne morejo pridobiti certifikata. Predlagajo sedem ključnih načel:

- Odgovornost: organizacije morajo prevzemati odgovornosti za odločitve in dejanja, tako pred nadzornimi in pravnimi organi kot tudi širše pred vsemi zainteresiranimi stranmi.
- Preglednost: od organizacij se zahteva odprtost glede njihovih odločitev in dejanj, ki vplivajo na družbo, gospodarstvo in okolje. Pri tem je ključno jasno, natančno, pravočasno, pošteno in popolno obveščanje glede le-teh.
- Moralno delovanje: organizacije morajo delovati v skladu s sprejetimi načeli pravičnosti in dobrega ravnanja.
- Spoštovanje interesov deležnikov: pomembno je, da organizacija prepozna vse javnosti, na katere njihovo delovanje vpliva in se ustrezno odziva na njihove interese.
- Spoštovanje vladavine prava: v kontekstu družbene odgovornosti za organizacije to pomeni, da morajo delovati v skladu z zakonodajo, tudi če ni podprta s predpisanimi ukrepi.
- Spoštovanje mednarodnih standardov ravnanja: v primerih, da ne obstaja lokalna zakonodaja, ki bi ščitila družbene ali okoljevarstvene interese, morajo organizacije delovati v skladu z mednarodno sprejetimi standardi.
- Spoštovanje človekovih pravic: v primerih, kjer človekove pravice niso zaščitene, mora organizacija zagotoviti spoštovanje teh pravic in se izogibati izkoriščanju teh primerov.

Avtorji Bixler in drugi (2018) so za objavlanje podatkov organizacije, z namenom doseganja družbenih koristi, predlagali celovito ogrodje. Ogrodje predlaga tri sklope, ki so medsebojno povezani preko šestih korakov:

- Prvi sklop je informiranje in zajema korak 1: identifikacija podatkov za deljenje. V tem sklopu je ključno prepoznati, kateri podatki bodo javnosti v pomoč pri doseganju ciljev. Podatke je treba deliti na način, ki omogoča njihovo preprosto uporabo, po možnosti pa zagotoviti tudi orodja, ki bodo to olajšala.
- Drugi sklop je družbeno učenje in zajema korake: 2) financiranje programov, 3) financiranje raziskav in 4) ocenjevanje in učenje. Koraki tega sklopa omogočajo vzpostavitev kolektivnega sodelovanja nepridobitnih organizacij ali sodelovanje pridobitnih in nepridobitnih organizacij. Cilj takšnega sodelovanja je sooblikovanje programov, ki naslavljajo zahtevna družbena in okoljska vprašanja.
- Tretji sklop – vzpon – vključuje korak 5: merjenje vpliva na družbo. Ta sklop predvideva medsebojno izmenjavo virov in informacij med ponudniki podatkov, pri čemer skupna spoznanja omogočajo poglobljen vpogled na vpliv programov na družbo.
- Zadnji, šesti korak je ponovna ocena potreb družbe in predstavlja povratno zanko ter povezuje ogrođje v celoto.

3.3 Koristi

Organizacije zasebnega sektorja se pri vlaganju v nove tehnologije običajno odločajo na podlagi kazalnikov, kot je donosnost naložbe. Pri vlaganju v odpiranje podatkov pa so koristi oz. donosnost teh naložb nejasne. Koristi, ki jih organizacije lahko dosežejo z objavljanjem odprtih podatkov, so avtorji Enders in drugi (2021) razvrstili v tri kategorije:

- Izboljšave poslovanja, ki izhajajo iz izboljšanja organizacijske kulture zaposlenih in boljšega sodelovanja, standardizacije procesov organizacije ter vzpostavitve enotnih podatkovnih skladišč.
- Spodbujanje inovacij kot posledica vključevanja zunanjih strokovnjakov, razvoja novih storitev in oblikovanja novih poslovnih modelov.
- Povečanje prepoznavnosti organizacije v javnosti, saj objavljanje podatkov povečuje preglednost delovanja, kar pozitivno vpliva na njen ugled. Preko

objavljanja podatkov organizacija vzpostavlja skupnost z ustvarjalnimi posamezniki in razvijalci.

Avtorji raziskave ugotavljajo, da je vzpostavljanje odprtih odnosov z javnostjo izjemnega pomena, saj omogoča vzpostavitev mehanizmov povratnih informacij glede potreb javnosti po podatkih. Na ta način se zapre krog nejasnosti glede smiselnosti odpiranja podatkov.

Raziskovalci Janssen in drugi (2012) (~~Janssen idr., 2012~~) so opredelili koristi objavljanja odprtih podatkov, ki si jih organizacija omogoči preko sodelovanja z zunanjimi partnerji:

- Politične in družbene koristi, ki vključujejo dejavnike, kot so večja preglednost, ustvarjanje zaupanja, vključevanje in povečanje zadovoljstva javnosti, izboljšave storitev za javnost, večja prepoznavnost ponudnika in nove (inovativne) družbene storitve.
- Gospodarske koristi, ki vključujejo gospodarsko rast in spodbujanje konkurenčnosti, spodbujanje inovativnosti, prispevanje k izboljšavam procesov in produktov, razvoj novih produktov, uporaba modrosti množic, kreiranje novih poslovnih sektorjev ter razpoložljivost informacij za investitorje.
- Operativne in tehnične koristi, med katerimi so dostop do zunanjih kapacitet za naslavljanje izzivov, kontrola kakovosti podatkov zunanjih deležnikov in možnosti za združevanje in integracijo podatkov javnih in zasebnih organizacij.

Objavljanje odprtih podatkov s strani javnih in zasebnih organizacij spodbuja hitrejši družbeni razvoj, saj omogoča poglobljen vpogled v različna družbena področja, kot so okoljska in politična vprašanja, napredek v medicini ter gospodarski razvoj (George idr., 2023; Susa idr., 2019). Hkrati odpiranje podatkov povečuje zaupanje v organizacijo tako med zaposlenimi kot pri sodelovanju z zunanjimi deležniki. Kljub koristim, ki jih objavljanje odprtih podatkov prinaša organizacijam, pa se pri tem pojavljajo ovire, ki lahko, če niso ustrezno naslovljene, povzročijo odpor proti

objavljanju. To pa lahko organizacijam onemogoči pridobitev pomembne konkurenčne prednosti.

3.4 Ovire

Objavljanje odprtih podatkov je podvrženo različnim oviram, ki omejujejo objavljanje. Pri objavljanju odprtih podatkov za namen izkazovanja družbeno odgovornega delovanja pa ovire postajajo še bolj kompleksne in zahtevajo dodatno pozornost.

Pri sodelovanju organizacij in odpiranju podatkov z namenom naslavljanja družbenih izzivov je mogoče identificirati pet kategorij ovir (Susha idr., 2017):

- povezovanje potencialnih ponudnikov in uporabnikov podatkov,
- ohranjanje nadzora nad podatki in njihovo nepredvideno uporabo,
- usklajevanje prepoznane raziskovalne ali regulativne težave z atributi podatkov,
- zagotavljanje uporabnosti podatkov za uporabnika in
- usklajevanje pobud ponudnikov podatkov za izmenjavo s cilji uporabnikov podatkov.

Doseganje družbenih koristi s pomočjo odprtih podatkov organizacij predstavlja kompleksen izziv, ki ga otežujejo nekatere specifične lastnosti podatkov. Raziskovalci (George idr., 2020) tako opredeljujejo te lastnosti:

- **Podatki v organizaciji predstavljajo strateško sredstvo za doseganje poslovnih ciljev**, v nasprotju s tradicionalnimi sredstvi, s katerimi izkazujejo svojo družbeno odgovornost, kot so finančna sredstva ali nakupi dobrin. Sredstva so v organizaciji strateškega pomena, če izpolnjujejo pogoje: 1) imajo poslovno vrednost, 2) so edinstvena, 3) jih je težko posnemati (npr. strokovno znanje ali tehnologije) in 4) so nezamenljiva oz. nimajo ustreznih nadomestkov. Podatki so kot taki edinstveni, saj organizacija z njihovim deljenjem izpostavi svoj strateški vir širši javnosti, vključno s konkurenco. To lahko potencialno negativno vpliva na poslovanje organizacije, vendar pa je pomembno upoštevati, da se vrednost

podatkov z deljenjem lahko povečuje, saj omogočimo njihovo uporabo zunanjim strokovnjakom, ki jih lahko uporabijo za namene, za katere podatki niso bili prvotno ustvarjeni.

- **Zagotavljanje človeških virov znotraj organizacije** za deljenje podatkov na način, da bodo uporabnikom koristni. To za organizacijo pomeni, da mora zagotoviti podatkovnega strokovnjaka, ki pa je v današnjem svetu ne le zelo iskan, ampak tudi visoko cenjen kader. Delovni čas podatkovnega strokovnjaka predstavlja pomembno investicijo, ki ni neposredno finančno ovrednotena, vendar jo mora vodstvo upoštevati pri deljenju podatkov z namenom doseganja družbene odgovornosti organizacije.
- **Organizacija pri deljenju podatkov ne deli le velike količine podatkov, ampak tudi velike količine znanja**, ki ga sicer uporablja za lastne strateške namene. Posebnost podatkov in znanja je, da se količina z njihovim deljenjem ne zmanjšuje ali obrablja. Nasprotno, deljenje podatkov in znanja ustvarja sinergijske učinke, to je ustvarjanje vedno novega znanja s strani uporabnikov, ko uporabljajo podatke za namene, za katere prvotno niso bili namenjeni.
- **Zagotavljanje dodatnih sredstev za pomoč pri uporabi podatkov:** organizacija, ki želi delovati družbeno odgovorno preko deljenja podatkov, mora za doseganje tega namena zagotoviti tudi orodja in kapacitete za delo s podatki, kot so programska in strojna oprema za zbiranje, priprava, skladiščenje in analiziranje podatkov, poleg tega pa tudi pomoč pri razvoju spretnosti za odločanje na podlagi podatkov.

Ovire pri objavljanju podatkov se pojavljajo v različnih procesih. Raziskovalci (Susha idr., 2019) identificirajo štiri kategorije ovir, ki se pojavljajo v procesih objavljanja in uporabe:

- regulativne ovire, ki naslavlajo dileme nerazumevanja zakonodaje in posledic deljenja podatkov,
- organizacijske ovire, ki zajemajo težave razumevanja poslovnega modela na podlagi deljenja in posledično pomanjkanje financiranja in človeških virov za izvajanje,
- ovire, povezane s podatki, ki predstavljajo predvsem izzive zagotavljanja varnosti podatkov in ohranjanja zasebnosti občutljivih podatkov, poleg teh

pa tudi izzive pomanjkanja ustreznih orodij za ustrezno obdelavo podatkov, in

- družbene ovire, ki vključujejo širok spekter izzivov, od merjenja učinka, vključevanja posameznikov, ki niso digitalno veščji, do ugleda organizacije v javnosti in odzivanja na pobude javnosti.

Crusoe in Melin (2018) opredeljujeta procese objavljavanja odprtih podatkov kot cikel v okviru strateške usmeritve načina poslovanja organizacije. Ti procesi zajemajo: identifikacijo primernosti podatkov za objavljavanje, odločanje za objavo, objavljavanje, uporabljanje in ocenjevanje učinka ter zbiranje povratnih informacij. Ovire, ki se pojavljajo med procesi, lahko naslovimo z uporabo smernic objavljavanja odprtih podatkov – OGWG. Opisi ovir, predstavljenih v luči smernic, so predstavljeni v tabeli 1.

Tabela 1: Ovire v procesih objavljavanja podatkov v luči smernic OGWG

Proces	Smernice OGWG	Opis ovire v procesu
Identificiranje primernosti podatkov za objavljavanje (Crusoe & Melin, 2018)	Celovitost	Zaradi obdelav podatkov za namene organizacije se izgubi celovitost podatkov.
	Pravočasnost	Zaradi obdelav podatkov pride do zamud objave.
	Dostopnost	Zaradi obdelav podatkov so na voljo le združeni podatki, ki lahko služijo le nekaterim interesnim skupinam.
	Strojna berljivost	Različne organizacije shranjujejo podatke v različnih oblikah, kar lahko onemogoča strojno obdelavo.
Odločanje za objavo (Crusoe & Melin, 2018)	Celovitost	Predpisi in zakonodaja glede varnosti otežijo ali preprečijo objavo, poleg tega organizacije mogoče nimajo ustreznih znanj za zaščito občutljivih podatkov in se zato ne odločajo za objavo.
	Strojna berljivost	Zaradi kompleksnosti obdelav in prikaza podatkov organizacija raje razvije nove storitve namesto objavljavanja surovih OP.
	Dostopnost	Objavljeni podatki so lahko uporabljeni s strani konkurence, kar povzroči odpor organizacije proti objavljavanju.
	Dostopni brez licenčne programske opreme	Objavljavanje podatkov ni v skladu s cilji organizacije, kar vpliva na nepripravljenost vodstva za posplošitev oblike podatkov.
Objavljavanje podatkov (Crusoe & Melin, 2018;	Celovitost	Podatki morajo biti ustrezno varnostno obdelani, da ne ogrozijo varnosti organizacije ali posameznikov. Organizacija mora razumeti zakonodajo in posledice deljenja podatkov.
	Dostopnost	Slaba usposobljenost zaposlenih lahko povzroči težave z neustrezno obliko, pomanjkanjem metapodatkov in splošno nedostopnostjo podatkov. Organizacija mora zagotoviti sredstva za odpiranje podatkov.

Proces	Smernice OGWG	Opis ovire v procesu
Susha idr., 2019)	Izvirnost	Ponudniki menijo, da je kakovost njihovih podatkov slaba, zato se ne odločajo za objavo.
	Dostopni brez licenčne programske opreme	Podatki so lahko v napačnih formatih, kar privede do težav pri uporabi. Organizacija mora zagotoviti človeške vire, ki znajo ustrezno pripraviti podatke za objavo.
	Vključujoči	Ponudniki naj bi poleg podatkov ponudili tudi orodja, ki uporabnikom omogočijo obdelave podatkov.
	Na voljo pod brezplačnimi licencami	Podatki morajo biti objavljeni z ustreznimi licencami, da jih uporabniki lahko uporabijo
Uporabljanje podatkov (Crusoe & Melin, 2018; Susha idr., 2019)	Izvirnost	Uporabniki morajo biti sposobni najti podatke, kar lahko olajša portal OP.
	Na voljo pod brezplačnimi licencami	Po tem, ko uporabniki najdejo podatke, mora biti omogočena njihova uporaba.
	Dostopnost	Pomanjkanje dokumentacije, ki da podatkom kontekst, ovira uporabo podatkov. Dokumentacija mora biti v ustreznem jeziku, da jo razumejo uporabniki, ki so jim podatki namenjeni.
	Vključujoči	Podatki ne smejo biti plačljivi in morajo biti v dovolj splošni obliki, da jih lahko različni uporabniki uporabijo za različne namene.
	Strojna berljivost	Podatki morajo biti združljivi z drugimi podatki ali sistemi. Poleg tega je priporočljivo, da so objavljeni z ustreznimi orodji za njihovo lažjo uporabo.
	Pravočasnost	Podatki morajo biti dostopni pravočasno, da se ne zmanjša njihova uporabnost.
Ocenjevanje učinka in zbiranje povratnih informacij (Crusoe & Melin, 2018)	Vključujoči	Obstajati morajo kanali za zbiranje povratnih informacij, poleg tega imajo različni uporabniki različne potrebe, zato je treba vključiti raznolike skupine, da ne vgrajujejo le delnih rešitev.
	Strojna berljivost	Podatki morajo biti opremljeni z metapodatki, da jih uporabniki lahko najdejo in uporabijo.

Objavljanje odprtih podatkov organizacijam predstavlja cikel kompleksnih procesov, ki jih spremljajo številni izzivi. Za učinkovito obravnavo teh izzivov so strokovnjaki področja, združeni v delovno skupino OGWG, oblikovali smernice, ki organizacijam pomagajo izboljšati dostopnost in uporabnost objavljenih odprtih podatkov. Ovire, ki se pojavljajo v posameznih procesih celotnega cikla objavljanja podatkov z namenom ustvarjanja družbene koristi, je mogoče nasloviti s temi smernicami. Tako organizacije omogočijo, da so njihovi podatki dostopni in enostavno uporabni za vse relevantne deležnike.

4 Ugotovitve

Povečevanje družbenih koristi z deljenjem operativnih podatkov organizacije je obetaven pojav, ki je v zadnjem času pridobil pomen. Organizacijam predstavlja edinstveno priložnost, da sočasno prispevajo k družbeni blaginji in zasledujejo lastne poslovne cilje. Ključne smernice za objavo podatkov, ki jih je oblikovala skupina OGWG, organizacijam omogočajo objavljane podatkov na način, ki doseže najširši krog deležnikov. Na ta način preko objave odprtih podatkov organizacije pregledno poslujejo, obenem pa omogočajo uporabo za izboljšave družbenega življenja.

Upoštevanje temeljnih načel preglednosti poslovanja organizacijam pomaga prepoznati informacije, ki so ključne za njihove deležnike, ter pridobiti tržne prednosti z rednim spremljanjem zaznav uporabnikov glede delovanja organizacije. S hitrim odzivanjem na odstopanja lahko organizacije izboljšajo svoje delovanje in ohranijo zaupanje javnosti. Večja preglednost poslovanja omogoči nadzor javnosti nad delovanjem organizacije v njenem okolju, poleg tega pa tudi omogoči vpogled v njene družbeno odgovorne aktivnosti.

Za doseg večje prepoznavnosti med deležniki prek objavljane odprtih podatkov z namenom ustvarjanja družbenih koristi je ključnega pomena, da organizacija sledi strukturiranim korakom. Ti vključujejo identifikacijo podatkov, ki so relevantni za naslavljanje ključnih družbenih potreb, izvajanje meritev vpliva objavljenih podatkov ter uporabo rezultatov teh meritev za izboljšanje prihodnjih objav.

Objavljanje odprtih podatkov lahko organizacijam prinese številne pomembne koristi, ki pa jih pogosto ni mogoče neposredno meriti, kar otežuje odločitev organizacije za objavljane. Raziskave so pokazale, da objavljane podatkov pozitivno vpliva tako na notranje procese, na primer izboljšanje notranjega sodelovanja in spodbujanje inovacij, kot tudi na sodelovanje z zunanjimi deležniki, kar prinaša politične, družbene in gospodarske koristi.

Pri objavljaju odprtih podatkov z namenom doseganja družbenih koristi se organizacije soočajo z raznovrstnimi ovirami, ki izhajajo iz narave podatkov in povečevanja preglednosti poslovanja. Ta oblika družbeno odgovornega delovanja se bistveno razlikuje od tradicionalnih metod, kot so donacije ali finančna podpora neprofitnim organizacijam, kjer organizacija igra relativno pasivno vlogo. Pri

odpiranju podatkov mora biti organizacija aktivno vključena v proces objavljania. Pri objavljaniu mora opredeliti, kateri podatki so primerni za objavo z vidika strateških podatkov, pomembnih za interne odločitvene procese, in tudi z vidika deljenja znanja, ki ga odpira za uporabo konkurenčnim organizacijam. Prepoznati mora podatke, ki bodo imeli največji družbeni vpliv, ter zagotoviti ustrezna znanja in veščine za njihovo pripravo in objavo, kar predstavlja dodatno obremenitev za strokovno osebje. Poleg tega pa mora organizacija za učinkovito uporabo objavljenih podatkov zagotoviti tudi orodja za njihovo interpretacijo, vizualizacijo in obdelavo. Ovire, ki se pojavljajo med različnimi procesi objavljania podatkov, lahko organizacije premagujejo z uporabo smernic OGWG, ki so priznane tudi v akademski javnosti kot standard za merjenje kakovosti odprtih podatkov (Silva & Pinheiro, 2018; Veljković idr., 2014). Te smernice so preproste za implementacijo in organizacijam omogočajo, da objavljeni podatki ustrezajo standardom, ki zagotavljajo njihovo največjo uporabnost. Z implementacijo smernic v cikel procesov objavljania odprtih podatkov lahko organizacije prispevajo k izboljšanju kakovosti življenja.

Ovire, s katerimi se organizacije soočajo pri objavljaniu odprtih podatkov, so precejšnje, vendar so koristi tega lahko večje od vloženih naporov. Naslavljanje teh ovir za doseganje povečane družbene odgovornosti je možno le, če objavljanie podatkov, preglednost poslovanja in družbeno odgovorno ravnanje postanejo sestavni del strateške usmeritve organizacije. S tem pristopom lahko organizacije ne le povečajo koristi za svoje poslovanje, temveč tudi prispevajo k izboljšanju širše družbe, v kateri delujejo, s čimer krepijo svojo vlogo kot odgovorni družbeni partnerji.

5 Zaključek

V raziskavi smo pregledali obstoječo literaturo s področja objavljania odprtih podatkov. Izpostavili smo koristi in glavne smernice objavljania odprtih podatkov, povečevanja preglednosti poslovanja in preko tega povečevanja družbene odgovornosti podjetja. Osredotočili smo se tudi na ovire, ki se pojavljajo pri odpiranju internih informacij organizacije javnosti.

Ugotovili smo, da lahko organizacije z naslavljanjem prepoznanih ovir preko implementacije priznanih smernic objavljanja odprtih podatkov vzpostavijo pregledno poslovanje, ki prinaša tudi pomembne družbene koristi.

Ugotovitve tega pregleda lahko organizacijam služijo kot pomoč pri uvajanju praks odprtih podatkov, s ciljem povečanja preglednosti poslovanja in tudi družbeno odgovornega ravnanja.

Priznanje

Raziskavo financirata Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije ter Ministrstvo za digitalno preobrazbo Republike Slovenije v okviru ciljnega raziskovalnega projekta V5-2356 in raziskovalnega programa P5-0018.

Viri in literatura

- Bixler, R. P., Zappone, M., Li, L. R., & Atshan, S. (2018). Unpacking the Role of Data in Philanthropy: Prospects for an Integrated Framework. *The Foundation Review*, 10(2). <https://doi.org/10.9707/1944-5660.1415>
- Crusoe, J., & Melin, U. (2018). Investigating Open Government Data Barriers: A Literature Review and Conceptualization. V P. Parycek, O. Glassey, M. Janssen, H. J. Scholl, E. Tambouris, E. Kalampokis, & S. Virkar (Ur.), *Electronic Government* (Let. 11020, str. 169–183). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-98690-6_15
- Enders, T., Benz, C., & Satzger, G. (2021). Untangling the Open Data Value Paradox: How Organizations Benefit from Revealing Data. V F. Ahlemann, R. Schütte, & S. Stieglitz (Ur.), *Innovation Through Information Systems* (Let. 48, str. 200–205). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-86800-0_15
- Enders, T., Satzger, G., Fassnacht, M., & Wolff, C. (2022). *Why Should I Share? Exploring Benefits of Open Data for Private Sector Organizations*. 2022, 75.
- European Commission. (2019). DIREKTIVA (EU) 2019/ 1024 EVROPSKEGA PARLAMENTA IN SVETA - z dne 20. Junija 2019—O odprtih podatkih in ponovni uporabi informacij javnega sektorja.
- George, J. J., Yan, J. (Kevin), & Leidner, D. E. (2020). Data Philanthropy: Corporate Responsibility with Strategic Value? *Information Systems Management*, 37(3), 186–197. <https://doi.org/10.1080/10580530.2020.1696587>
- George, J. J., Yan, J., Leidner, D. E., & Awasthi, P. (2023). Does Engaging in Data Philanthropy Impact Business Value? *Information Systems Management*, 40(2), 112–126. <https://doi.org/10.1080/10580530.2022.2042877>
- Gkatziaki, V., Papadopoulos, S., Diplaris, S., & Kompatsiaris, I. (2017). Large-Scale Open Corporate Data Collection and Analysis as an Enabler of Corporate Social Responsibility Research. V I. Kompatsiaris, J. Cave, A. Satsiou, G. Carle, A. Passani, E. Kontopoulos, S. Diplaris, & D. McMillan (Ur.), *Internet Science* (Let. 10673, str. 266–280). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-70284-1_21
- Heinberg, M., Liu, Y., Huang, X., & Eisingerich, A. B. (2021). A Bad Job of Doing Good: Does Corporate Transparency on a Country and Company Level Moderate Corporate Social Responsibility Effectiveness? *Journal of International Marketing*, 29(2), 45–61. <https://doi.org/10.1177/1069031X20981870>

- ISO. (2010). *ISO 26000:2010* [Post]. ISO 26000:2010. <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html>
- Jamieson, D., Wilson, R., & Martin, M. (2019). The (im)possibilities of open data? *Public Money & Management*, 39(5), 364–368. <https://doi.org/10.1080/09540962.2019.1611240>
- Janssen, M., Charalabidis, Y., & Zuiderwijk, A. (2012). Benefits, Adoption Barriers and Myths of Open Data and Open Government. *Information Systems Management*, 2012(29), 258–268. <https://doi.org/10.1080/10580530.2012.716740>
- Krasnokutska, N., Kruhlova, O., Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Kozub, V., Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Martišková, P., & Institute of Technology and Business in České Budějovice. (2019). Transparency of the enterprise: From theory to practice of evaluation (on the example of retail networks). *Economic Annals-XXI*, 175(1–2), 58–62. <https://doi.org/10.21003/ea.V175-10>
- Liu, Y., Heinberg, M., Huang, X., & Eisingerich, A. B. (2023). Building a competitive advantage based on transparency: When and why does transparency matter for corporate social responsibility? *Business Horizons*, 66(4), 517–527. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2022.10.004>
- Longoni, A., & Cagliano, R. (2018). Inclusive environmental disclosure practices and firm performance: The role of green supply chain management. *International Journal of Operations & Production Management*, 38(9), 1815–1835. <https://doi.org/10.1108/IJOPM-12-2016-0728>
- Open Government Working Group. (2007, december 8). *Open Government Data Principles*. Open Government Data Principles. https://public.resource.org/8_principles.html
- OPSI. (2016). *OPSI* [Post]. Kaj so odprti podatki? <https://podatki.gov.si/posredovanje-podatkov/kaj-so-odprti-podatki>
- Silva, P. N., & Pinheiro, M. M. K. (2018). DGABr: Metric for evaluating Brazilian open government data. *Informação & Sociedade: Estudos*, 28(3). <https://doi.org/10.22478/ufpb.1809-4783.2018v28n3.42183>
- Susha, I., Grönlund, Å., & Van Tulder, R. (2019). Data driven social partnerships: Exploring an emergent trend in search of research challenges and questions. *Government Information Quarterly*, 36(1), 112–128. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2018.11.002>
- Susha, I., Janssen, M., & Verhulst, S. (2017). Data collaboratives as “bazaars”? A review of coordination problems and mechanisms to match demand for data with supply. *Transforming Government: People, Process and Policy*, 11(1), 157–172. <https://doi.org/10.1108/TG-01-2017-0007>
- Van Der Merwe, J., & Al Achkar, Z. (2022). Data responsibility, corporate social responsibility, and corporate digital responsibility. *Data & Policy*, 4, e12. <https://doi.org/10.1017/dap.2022.2>
- Veljković, N., Bogdanović-Dinić, S., & Stoimenov, L. (2014). Benchmarking open government: An open data perspective. *Government Information Quarterly*, 31(2), 278–290. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2013.10.011>
- Zuiderwijk, A., Janssen, M., & Davis, C. (2014). Innovation with open data: Essential elements of open data ecosystems. *Information Policy*, 19(1,2), 17–33. <https://doi.org/10.3233/IP-140329>

